

TEATR NARODOWY

JAN ENGLERT

Aktor, reżyser, pedagog, profesor warszawskiej Akademii Teatralnej im. Aleksandra Zelwerowicza, dyrektor artystyczny Teatru Narodowego

Absolwent Wydziału Aktorskiego warszawskiej PWST (1964). Był związany ze scenami stołecznymi: Teatrem Polskim (1964–1969, 1981–1994) i Teatrem Współczesnym (1969–1981). Od 1997 roku w zespole aktorskim Teatru Narodowego, od 2003 roku pełni funkcję dyrektora artystycznego narodowej sceny. Jest profesorem Akademii Teatralnej (dawniej PWST). Sprawował w niej funkcje dziekana Wydziału Aktorskiego (1981–1987) i rektora (1987–1993, 1996–2002). Za jego kadencji odbudowano Teatr Szkolny Collegium Nobilem i powołano Międzynarodowy Festiwal Szkół Teatralnych.

Na deskach Teatru Współczesnego grał m.in. w realizacjach Erwina Axera – Leona w *Matce* Witkacego (1970) i Banca w przedstawieniu *Macbett* Ionesco (1972) oraz w spektaklach Jerzego Kreczmara – wcielił się w postaci Mesy w *Punkcie przecięcia* Claudela (1973), a także Gustawa, Pustelnika, Upiora w *Dziadach kowieńskich* Mickiewicza (1978). Zagrał Łopachina w Czechowowskim *Wiśniowym sadzie* w reżyserii Macieja Prusa (1976).

W Teatrze Polskim wielokrotnie współpracował z Kazimierzem Dejmkiem, grał w reżyserowanych przez niego dramatach Wyspiańskiego – Konrada w *Wyzwoleniu* (1982) i Pana Młodego w *Weselu* (1984) oraz stworzył serię ról w sztukach Mrożka – wystąpił w roli tytułowej w *Vatlavie* (1982), był Nieudem w *Letnim dniu* (1984), Morisem w *Kontrakcie* (1986), Bartodziejem w *Portrecie* (1987). U Dejmka w Polskim zagrał także Chlestakowa w *Rewizorze* Gogola (1989). Na deskach tej stołecznej sceny wystąpił jako Henryk w *Ślubie* Gombrowicza w reżyserii Tadeusza Minca (1991), grał tam także w repertuarze Szekspirowskim w inscenizacjach przygotowanych przez Macieja Prusa – w roli tytułowej w *Ryszardzie III* (1993) oraz w roli Marka Antoniusza w *Juliuszu Cezarze* (1996).

W 1974 roku był Hamletem w telewizyjnej realizacji Gustawa Holoubka, a wiele lat później Ojcem Hamleta w *Hamlecie 44* Fertacz i Paługi w reżyserii Pawła Passiniego, widowisku przygotowanym z okazji rocznicy wybuchu Powstania Warszawskiego (Muzeum Powstania Warszawskiego, 2008). Ducha Ojca Hamleta zagrał także w telewizyjnym *Hamlecie* w reżyserii Michała Kotańskiego (2019).

W przedstawieniu Grzegorza Jarzyny *T.E.O.R.E.M.A.T* Pasoliniego wcielił się w postać Paola (2009, TR Warszawa).

W Teatrze Narodowym grał w inscenizacjach Jerzego Grzegorzewskiego, m.in. Chłopickiego w *Nocy listopadowej. Scenach dramatycznych* Wyspiańskiego (1997; nowa wersja – 2000), Hrabiego Henryka w *Nie-Boskiej komedii* Krasińskiego (2002), Króla-Makbeta w *Hamlecie* Stanisława Wyspiańskiego (2003), R w *Duszyczce* Różewicza (2004). Na narodowej scenie współpracował także z Jerzym Jarockim; był Cesarzem i Witoldem III w *Błądzeniu wg Gombrowicza* (2004) i Eugeniuszem w *Tangu* Mrożka (2009). Grał w dramatach autorstwa i w reżyserii Macieja Wojtyzki – był Witoldem Gombrowiczem w *Dowodzie na istnienie drugiego* (2014), wystąpił w roli tytułowej w *Baronie Münchhausenie dla dorosłych* (2022). Stworzył postaci Sira w *Garderobianym* Harwooda, spektaklu przygotowanym przez Adama Sajnuka (2016) oraz Wiktora w *Sonacie jesiennej* Bergmana w reżyserii Grzegorza Wiśniewskiego (2020).

Ważnym autorem w aktorskiej i reżyserskiej drodze twórcy jest Aleksander Fredro. Jan Englert grał w sztukach dramaturga, przygotowywał ich reżyserskie interpretacje na scenie dramatycznej oraz w Teatrze Telewizji. Był Albinem w telewizyjnych *Ślubach panińskich* zrealizowanych przez Ireneusza Kanickiego (1966), Ludmirem w *Panu Jowialskim* w inscenizacji Jerzego Kreczmara w Teatrze Współczesnym (1977), na deskach Teatru Polskiego zagrał Gustawa w *Ślubach panińskich* w reżyserii Andrzeja Łapickiego (1984, wersja telewizyjna: 1985). Przygotował przedstawienie dyplomowe warszawskiej PWST – *Fredraszki* na motywach *Dożywocia*, *Zemsty*, *Pana Jowialskiego*, *Męża i żony* (1990). Na scenie Narodowego trzykrotnie sięgał po twórczość komediopisarza, zrealizował *Dożywocie* (2001; zagrał w nim Łatkę), *Śluby panińskie* (2007; wcielił się w postać Radosta; wersja telewizyjna przedstawienia: 2017) oraz *Fredraszki*, także występując w tym spektaklu (2014). W 2013 roku dla Teatru Telewizji wyreżyserował jednoaktówkę *Nikt mnie nie zna* w cyklu *Trzy razy Fredro*. Cykl został przygotowany z okazji 60-lecia Teatru Telewizji i 220. rocznicy urodzin Aleksandra Fredry. Na małym ekranie pokazał także *Męża i żonę* (2016; wystąpił w roli Hrabiego Waćława).

W pracy reżyserskiej Jan Englert powracał do tekstów Witkacego, wystawił m.in. *Matkę* (1984, Teatr Polski w Warszawie), trzykrotnie *Bezimiennie dzieło* (1987, Teatr Polski w Warszawie; 2005, Akademia Teatralna w Warszawie; 2013, Teatr Narodowy), *Onych* (1989, Teatr Polski w Warszawie), *Kurkę Wodną* (2002, Teatr Narodowy). W Teatrze Telewizji zrealizował *Bezimiennie dzieło* (1988), *Kurkę Wodną* (1993), *W małym dworku* (2019; wystąpił w roli Diapanazego Nibka).

W Teatrze Narodowym pracował również m.in. nad Molière’em (*Szkoła żon*, 2000; w przedstawieniu zagrał Arnolfa), Czechowem (*Iwanow*, 2008; *Trzy siostry*, 2021), Calderónem/Rymkiewiczem (*Księżniczka na opak wywrócona*, 2010), dramatem współczesnym – dał polską prapremierę *Władzy Deara* (2005), zrealizował *Udrękę życia* Levina (2011). Inszenizował *Kordiana*. Premiera przedstawienia odbyła się 19 listopada 2015 roku w dniu 250. rocznicy powstania Teatru Narodowego. Z dramatem Słowackiego mierzył się także wcześniej – w 1977 roku grał Mefistofela, Diabła, Doktora w spektaklu przygotowanym przez Erwina Axera (Teatr Współczesny w Warszawie). Dekadę później inszenizował dramat w warszawskim Teatrze Polskim (1987), następnie zrealizował *Kordiana* w Teatrze Telewizji (1994; w przedstawieniu zagrał Cara).

Aktor ma na swoim koncie ponad sto dwadzieścia ról w Teatrze Telewizji, gdzie również wielokrotnie reżyserował, m.in. *Czajkę* (1986) i *Iwanowa* (1995) Czechowa, *Miesiąc na wsi* Turgeniewa (1993), dramat romantyczny – *Irydiona* Krasińskiego (1981), *Dziady* Mickiewicza (1997), *Beatryks Cenci* (2001; także rola Kardynała Orsiniego) Słowackiego, Shakespeare’a – *Hamleta* (1985) i *Juliusza Cezara* (2005; wystąpił w roli tytułowej), *Przygodę* Máraiego (2014; także rola Pétera Kádára), *Spiskowców* wg Conrada (2017), *Lato* Rittnera (2018; także rola Doktora).

W filmie debiutował w 1956 roku rolą łącznika „Zefira” w *Kanale* Andrzeja Wajdy, u którego zagrał później także generała w *Katyniu* (2007) i doktora, męża Marty w *Tataraku* (2009). Wystąpił w ponad stu czterdziestu rolach filmowych. Grał w obrazach z tryptyku śląskiego Kazimierza Kutza – Erwina Malinioka w *Soli ziemi czarnej* (1969) i *Perle w koronie* (1971). Wystąpił także m.in. jako Froelich w *Barytonie* Janusza Zaorskiego (1984) i Conrad w *Magnacie* Filipa Bajona (1986). Stworzył wiele ról w pamiętnych serialach telewizyjnych – był m.in. Zygmuntem w *Kolumbach* (1970) i Jerzym w *Polskich drogach* (1977) Janusza Morgensterna, Marcinem Śniadowskim w *Nocach i dniach* Jerzego Antczaka (1975), Mraczewskim w *Lalce* Ryszarda Bera (1977), Rajmundem Wrotkiem w *Domu* Jana Łomnickiego (1980–2000). Ostatnio na dużym ekranie można go było oglądać m.in. w *Bogach* Łukasza Palkowskiego (2014), *Obcym niebie* Dariusza Gajewskiego (2015) i w czesko-polskiej produkcji *Droga do Rzymu* Tomasza Mielnika (2015).

Nagrody i odznaczenia:

Jan Englert został wyróżniony wieloma nagrodami aktorskimi: nagrodami Opolskich Konfrontacji Teatralnych, m.in. nagrodą za rolę Gustawa w *Ślubach panieńskich* Fredry w reżyserii Andrzeja Łapickiego (1985); nagrodami Festiwalu Polskich Sztuk Współczesnych we Wrocławiu, m.in. nagrodą główną za rolę Bartodzieja w *Portrecie* Mrożka w reżyserii Dejmka (1988); nagrodami Kaliskich Spotkań Teatralnych, m.in. Grand Prix za rolę tytułową w *Ryszardzie III* Shakespeare'a w reżyserii Macieja Prusa (1994), za tę rolę został także uhonorowany Nagrodą im. Aleksandra Zelwerowicza (1994). Jest laureatem nagrody za rolę Marka Antoniusza w *Juliuszu Cezarze* Shakespeare'a w reżyserii Macieja Prusa na Festiwalu Szekspirowskim w Gdańsku (1997), Nagrody im. Lidii Zamkow i Leszka Herdegena za monodram *Święty Mikołaj* McPhersona w reżyserii Agnieszki Glińskiej (1999) oraz Wielkiej Nagrody Aktorskiej za rolę Paola w przedstawieniu *T.E.O.R.E.M.A.T* wg Pasoliniego w reżyserii Grzegorza Jarzyny w Ogólnopolskim Konkursie na Teatralną Inscenizację Dawnych Dzieł Literatury Europejskiej (2010).

Za reżyserię *Udręki życia* Levina w Teatrze Narodowym otrzymał Nagrodę im. Cypriana Kamila Norwida (2012).

Był wielokrotnie wyróżniany nagrodami Festiwalu Teatru Polskiego Radia i Teatru Telewizji Polskiej „Dwa Teatry” w Sopocie, m.in.: Grand Prix za reżyserię *Juliusza Cezara* Shakespeare'a (2006), Grand Prix za rolę Eugeniusza w *Tangu* Mrożka w reżyserii Jerzego Jarockiego (2013), Nagrodą Honorową im. Krzysztofa Zaleskiego (2014), Splendorem Splendorów im. Krzysztofa Zaleskiego, nagrodą specjalną Teatru Polskiego Radia dla wybitnych postaci kultury (2017), Wielką Nagrodą Festiwalu za wybitne kreacje aktorskie w Teatrze Polskiego Radia i Teatrze Telewizji Polskiej (2019), Nagrodą Specjalną im. Stefana Treugutta za całokształt dorobku dla Teatru Telewizji (2019).

Został uhonorowany wieloma innymi nagrodami za całokształt twórczości: Nagrodą im. Tadeusza Boya-Żeleńskiego za osiągnięcia aktorskie i reżyserskie oraz konsekwentne budowanie modelu Teatru Narodowego (2008), nagrodą GUSTAW przyznawaną przez ZASP za szczególne zasługi dla środowiska teatralnego (2014), Nagrodą im. Zygmunta Hübnera „Człowiek Teatru” (2015), Nagrodą Specjalną miesięcznika „Teatr” za: „nadanie wyjątkowego kształtu obchodom 250. rocznicy powstania sceny narodowej w Polsce” (2016), Doroczną Nagrodą Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego za całokształt twórczości (2018). Został wyróżniony przez prezydenta Bułgarii Plakietą Honorową „Świętych Cyryla i Metodego” (2019), a także tytułem doctora honoris causa Państwowej Akademii Sztuki Teatralnej i Filmowej (NATFIZ) w Sofii (2019).

Odnaczony m.in. Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski (2001) oraz Złotym Medalem Zasłużony Kulturze – Gloria Artis (2005).